

PRACTICI FUNERARE ÎN SITUL DIN PRIMA EPOCĂ A FIERULUI DE LA SAHARNA-DEALUL MĂNĂSTIRII

Ion Niculiță
Andrei Niciu

Așezarea din prima epocă a fierului de la Saharna-Dealul Mănăstirii ocupă un loc deosebit în cadrul obiectivelor arheologice din cursul de mijloc al râului Nistru (Смирнов 1949, 94; Niculiță, Niciu 2007; Niculiță, Niciu, Corobcean 2008, 2009).

Investigațiile arheologice, întreprinse în cadrul acestui sit în ultimii ani, au permis evidențierea unui bogat și variat inventar arheologic, frecvent atestat atât în stratul de cultură, cât și în diverse complexe locative și gospodărești, care după particularitățile lor, reflectă evoluția habitatului comunităților umane din mediul culturii Cozia-Saharna în decursul sec. X-VIII a. Chr. (Niculiță, Niciu 2007; Niculiță, Zanoci, Arnaut 2008, 51-69, 258-285; Niculiță, Niciu, Corobcean 2009).

În rândul celor mai reprezentative aspecte ale habitatului, în cadrul locuirii primei epoci a fierului de la Saharna-Dealul Mănăstirii au fost atestate *in situ* și un șir de elemente sau mărturii arheologice ce pot fi atribuite unor „practici funerare” specifice.

La nivelul actual al cercetărilor, în limita spațiului de locuire din prima epocă a fierului, la așezarea Saharna-Dealul Mănăstirii sunt cunoscute următoarele forme de manifestări funerare:

1. Conform informației destul de vagi și lapidare, păstrate în primele publicații ale rezultatelor cercetărilor de teren din perioada postbelică (Смирнов 1949, 95-97; Кащуба 2000, 284, 412), se cunoaște că în perimetrul așezării a fost descoperită o groapă circulară în plan, având în profil forma de clopot, cu adâncimea de 1,5 m, care conținea un schelet uman, deșus pe partea dreaptă în poziție chirchită. În baza analizei stratigrafice a solului, unii cercetători au presupus, că acest complex arheologic ar putea avea o destinație funerară (Кащуба 2000, 284, Кащуба 2008, 108).
2. În anul 2008 în stratul cultural la adâncimea de 100 cm de la suprafața de călcare, (Secțiunea 4, stratul IV, pătratul A4) a fost descoperit

un craniu uman, păstrat fără mandibulă, deșus pe partea stângă, orientat pe axa est-vest (fig. 1) (Niculiță 2009, 42; Niculiță, Niciu, Corobcean 2008, 23-24).

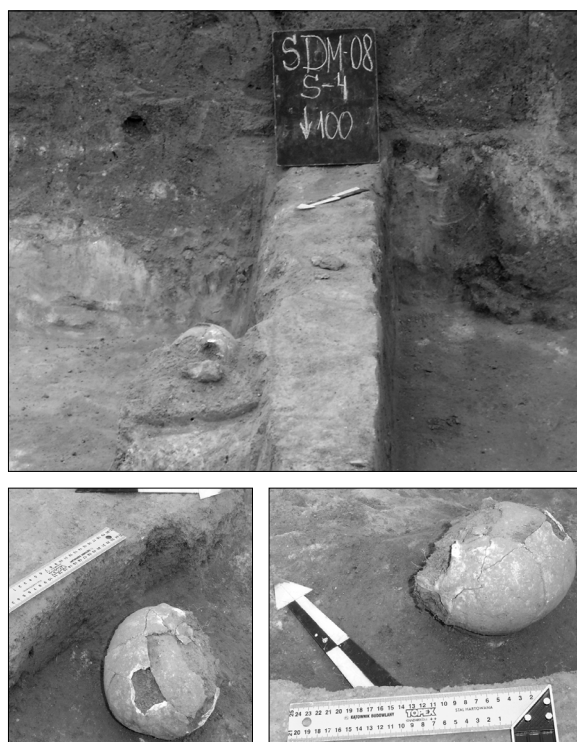

Fig. 1. Saharna-Dealul Mănăstirii. Secțiunea 4. Craniu descoperit in situ.

3. Investigațiile arheologice în așezarea Saharna-Dealul Mănăstirii din vara anului 2010, au scos în evidență un complex închis (*Complexul 32, Groapa 24*), care în afară de inventarul arheologic, conținea și un schelet uman. Groapa a fost atestată la o adâncime de 76-80 cm de la suprafața actuală de călcare (Secțiunea 6). În plan groapa a apărut sub forma unei pete de formă ovală neregulată cu dimensiunile de 1,3×1,4 m (fig. 2/1a-1c). În profil groapa are forma de clopot, cu gura cilindrică, baza tronconică și fundul neregulat. Adâncimea gropii

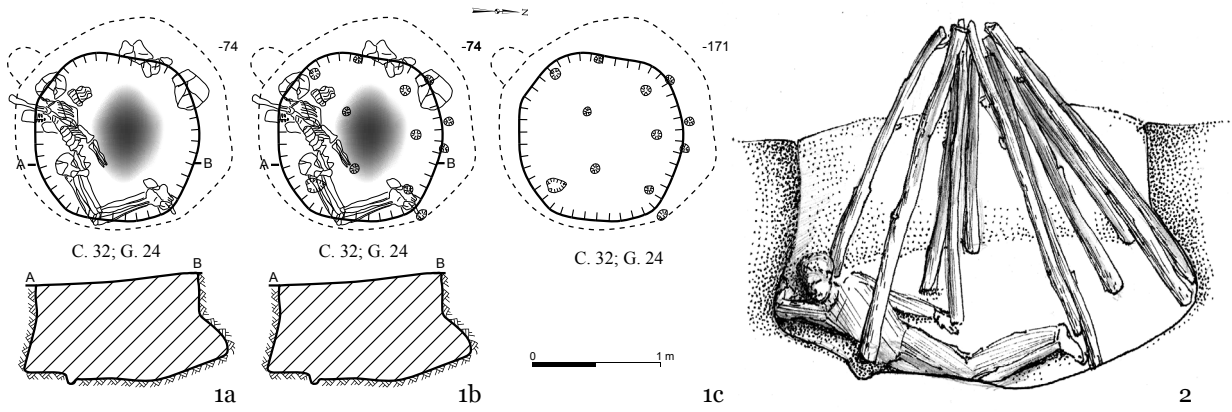

Fig. 2. Saharna-Dealul Mănăstirii. Secțiunea 6. Complexul 32, Groapa 24.

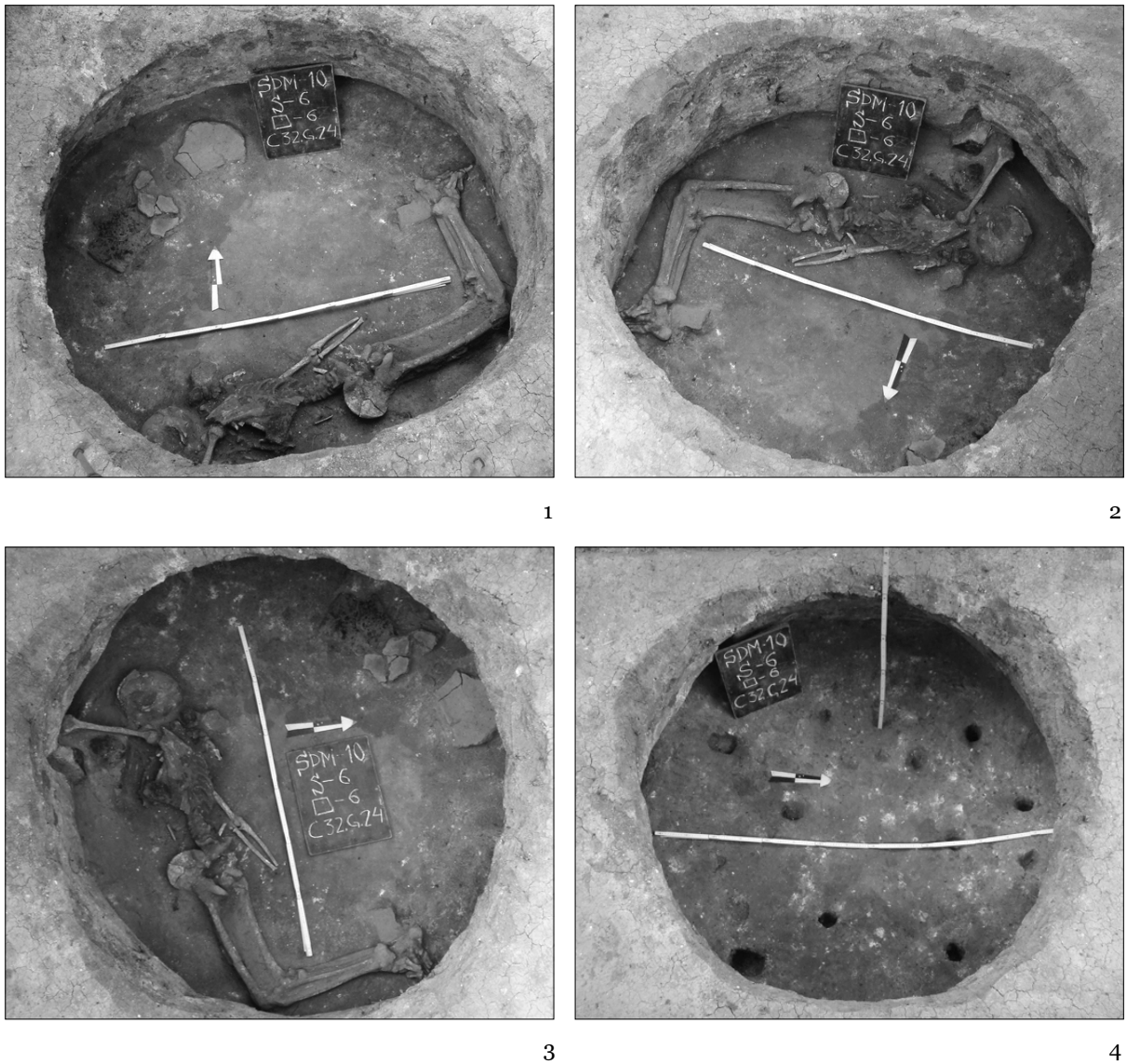

Fig. 3. Saharna-Dealul Mănăstirii. Secțiunea 6. Complexul 32, Groapa 24.

– 84 cm, diametrul gurii – 1,26/1,3 m, diametrul fundului – 1,6 m. Umplutura gropii era compusă din sol de cernoziom argilos, amestecat cu pietre și cenușă. În urma degajării solului, în groapa 24 a fost descoperit un schelet uman și un bogat inventar arheologic. Scheletul a fost depus direct pe fund în extremitatea de sud a gropii, pe partea dreaptă, orientat cu capul spre vest/sud-vest, în conexiune anatomică cu picioarele îndoite la genunchi aproximativ sub 90° spre nord, cu mâna dreaptă întinsă de-a lungul corpului la spate iar cea stângă îndreptată spre față la sud (fig. 2, 3). În regiunea craniului, în extremitatea de sud-est a gropii, a fost săpată o nișă, în formă semiovală cu dimensiunile de 20×20 cm. Pe fund, lângă schelet, în centrul gropii a fost surprinsă o pată de cenușă de la ardere secundară, în formă oval-alungită cu dimensiunile de 0,68×0,8 m. În extremitatea de nord-est a gropii, pe fund, a fost amenajat un “pat” din fragmente de la vase ceramice. Pe fundul gropii au fost atestate 12 gropi mici cu diametrul ce variază între 8-12 cm și adâncime de până la 8,5 cm, provenite probabil de la o construcție de pari (fig. 2/2). Opt gropi au fost amenajate în ordine circulară, pe perimetrul exterior al fundului gropii, altele patru gropi au fost atestate în mijloc, formând un câmp poligonal neregulat cu dimensiuni de 0,45×0,6 m.

În regiunea torace a scheletului au fost descoperite patru bucăți de lut ars cu dimensiunile de 15×10×5 cm, de culoare neagră-cenușie, având puternice urme de la ardere secundară. În regiunea gâtului, lângă vertebrele dorsale, a fost atestat un fragment de gardină de la vatră, care a fost confecționată din pastă de lut rudimentară cu ingrediente de paie și pleavă. Fragmentul gardinii, cu o înălțime de 8, și grosime de 2,3 cm, este ornamentată pe margine cu imprimeuri degetare în formă de alveole, iar pe partea exterioară cu decor incizat format din benzi de linii în formă de zigzag (fig. 4/1-2). Pe partea interioară s-au păstrat amprente de la nuiiele diametrul cărora nu depășește 2 cm. Este semnificativ faptul că încă în perioada inițială, decorul incizat pe suprafața exterioară a gardinii a fost acoperit cu un strat de circa 0,02 cm de lipitură, păstrată pe o bună parte a ei.

Materialul arheologic descoperit în umplutura complexului este alcătuit din 68 de fragmente

de la diferite categorii de vase ceramice. După tehnica de modelare ele pot fi împărțite în două grupe.

Din prima grupă fac parte vase-oale de dimensiuni mari sau mijlocii de factură rudimentară, care se caracterizează prin aspectul profilat cu marginea aplecată în afară (fig. 4/3; 5/1; 6/1-5), unele cu corpul globular (fig. 5/2-3) și altele cu partea inferioară în formă tronconică cu fundul plat (fig. 5/4) sau slab profilat (fig. 5/5; 6/15). Cel mai frecvent vasele acestei grupe, descoperite în groapă, sunt decorate cu brăie orizontale alveolate (fig. 5/2; 6/7-14) sau brăie orizontale, de la care pe corpul vaselor se lasă în jos sub unghi brăie oblice (fig. 5/3). Un interes deosebit prezintă partea inferioară a unui vas, ornamentat pe partea exterioară cu incizii consecutive lăsate de o „măturică” sau „pieptene” (fig. 5/5). Aceste tipuri de vase sunt bine cunoscute în această așezare după recipientele descoperite în stratul cultural, cât și în groapa nr. 2, atribuite din punct de vedere cultural-cronologic culturii Cozia-Saharna din sec. X - prima jumătate a sec. VIII a. Chr. (Niculiță, Zanoci, Arnaut 2008, 53-54, fig. 44/17). Vasele decorate cu brăie în relief cu alveole sunt larg răspândite în prima epocă a fierului (Гольцева, Камыба 1995, таб. LVI/1, 5; Levițki 1994, 191, fig. 14/3-6; László 1994, 280, fig. 60/4-5).

A doua grupă de recipiente descoperite în groapă o constituie fragmentele provenite de la vase biconice în formă de chiup, de factură semifină cu suprafața lustruită (fig. 7). Pe unele fragmente s-a păstrat decorul de linii incizate în formă de zigzag, combinate cu mici proeminențe conice (fig. 7/1-2). Motivul de zigzag poate fi redat și prin imprimare, asociind două benzi de linii paralele (fig. 7/3). Pe linia diametrului maxim pot fi redat benzi scurte oblice (fig. 7/5) sau șiruri incizate orizontal sub care se lasă benzi mici oblice paralele (fig. 7/4).

În afară de materialul ceramic în groapă au fost descoperite șapte pietre de dimensiuni mari de 20×10×8 cm cu urme de adere secundară, trei pietre de dimensiuni medii și 78 de pietricele mici.

Analiza sortimentului ceramic descoperit în groapa nr. 24, permite stabilirea unor largi analogii a formelor și a decorului vaselor ceramice din cultura materială a așezărilor Saharna-Dealul Mă-

Fig. 4. Saharna-Dealul Mănăstirii. Secțiunea 6. Complexul 32, Groapa 24. Inventarul arheologic.

năstirii (Niculiță, Niciu 2007, 230, fig. 4/2; 232, fig. 6/21; 239, fig. 10/15; 242, fig. 13/1; Niculiță, Niciu, Corobcean 2009, 195, fig. 3/3; 216, fig. 22/12; 217, fig. 23/20; Niculiță, Zănoici, Arnaut 2008, 265, fig. 47/6), Saharna Mare (Niculiță, Zănoici, Arnaut 2008, 303, fig. 85/4; 290, fig. 72/14;

306, fig. 88/4), Saharna Mică (Niculiță, Zănoici, Arnaut 2008, 224, fig. 6/1, 5-6; 9/7) și Saharna-Țiglău (Niculiță, Niciu 2008, 211, fig. 5/12; 220, fig. 10/18; 228, fig. 17/5) din regiunea Nistrului Mijlociu, atribuite orizontului de tip Cozia-Saharna din sec. X-VIII a. Chr.

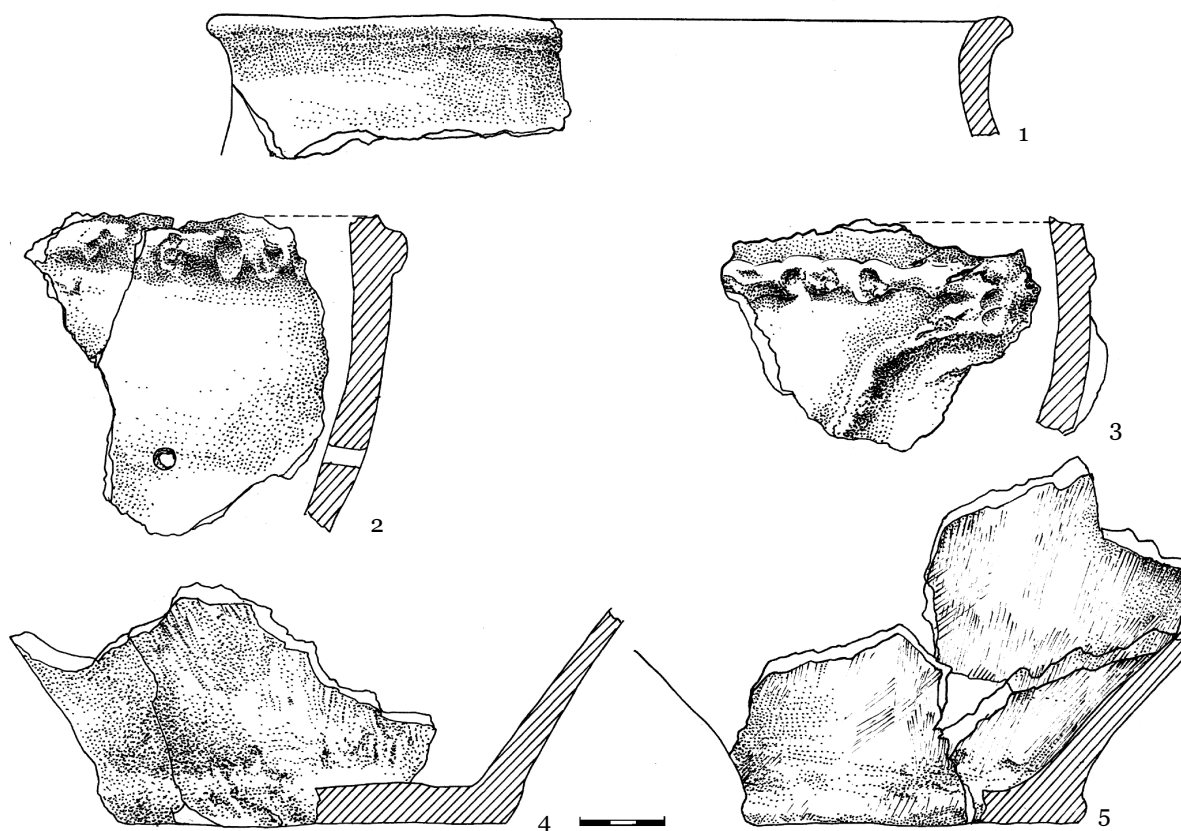

Fig. 5. Saharna-Dealul Mănăstirii. Secțiunea 6. Complexul 32, Groapa 24. Inventarul arheologic.

* * *

Prezența descoperirilor cu caracter funerar în cadrul siturilor primei epoci a fierului din spațiul nord-vest pontic au fost larg discutate în literatura de specialitate (Sîrbu 1994; Камыба 2000, 284; Irimia 2003; Ailincăi, Topoleanu 2003; Ailincăi, Mirițoiu, Soficaru 2006; Ailincăi et al. 2005-2006; 2007; Ailincăi 2008a, 2008b; Ailincăi, Constantinescu 2008; Niciu 2008; Kašuba 2008 etc). Complexele-gropi cu schelete umane descoperite în așezări au fost analizate și clasificate (Irimia 2003, 262; Ailincăi et al. 2007), fiind considerate drept expresii a unor posibile înhumări în spații de locuit sau sacrificii umane (Sîrbu 1994, 83-120).

Actualmente în afară de așezarea de la Saharna-Dealul Mănăstirii, în cadrul orizontului cultural "cu ceramică incizată și imprimată" din nord-vestul Pontului Euxin sunt cunoscute circa 24 de situri arheologice din primă epocă a fierului în care au fost atestate descoperiri de complexe cu caracter funerar. Din punct de vedere cultural-cronologic ele sunt atribuite următoarelor faciesuri culturale (fig. 8):

Orizontul Babadag I - Tămăoani: **1** - Tămăoani (Gr. 2) (Petrescu-Dîmbovița 1953, 765-778); **2** - Orlovka-Cartal (C 46 Gr. 5) (Vančugov et al. 1999, 148); **3** - Garvăn-„Mlăjitul Florilor” (Jugănaru 1997, 104; 2005, 34; Irimia 2003, 253-254; Ailincăi et al. 2007, 52); **4** - Siliștea-„Conac” (M 1) (Sîrbu, Pandrea 1994, 31);

Probabil: **5** - Rasova-„Malul Roșu” (M 1) (Irimia 1974, 124-125; 2003, 257; Ailincăi et al. 2007, 52); **6** - Babadag (Morintz, Jugănaru 1995, 177-202); **7** - Satu Nou-„Valea lui Voicu” (Gr. 41) (Irimia, Conovici 1993, 51-115, fig. 3; 5; 8/8; 14/3-9) (Niciu 2008, 57-60);

Cultura Babadag (fazele II-III): **8** - Babadag, celelalte 12 complexe din așezarea eponimă (Morintz, Jugănaru, 1995, 177-202; Ailincăi et al. 2007, 48-51); **9** - Capidava (Irimia 2003, 253; Ailincăi et al. 2007, 52); **10** - Izvoarele (Irimia 2003, 254-255; Ailincăi et al. 2007, 52); **11** - Jurilovca-„Orgame” (Irimia 2003, 255-256; Ailincăi, Mirițoiu, Soficaru 2006; Ailincăi et al. 2007, 52); **12** - Niculițel-„Cornet” (Jugănaru, Topoleanu 1994,

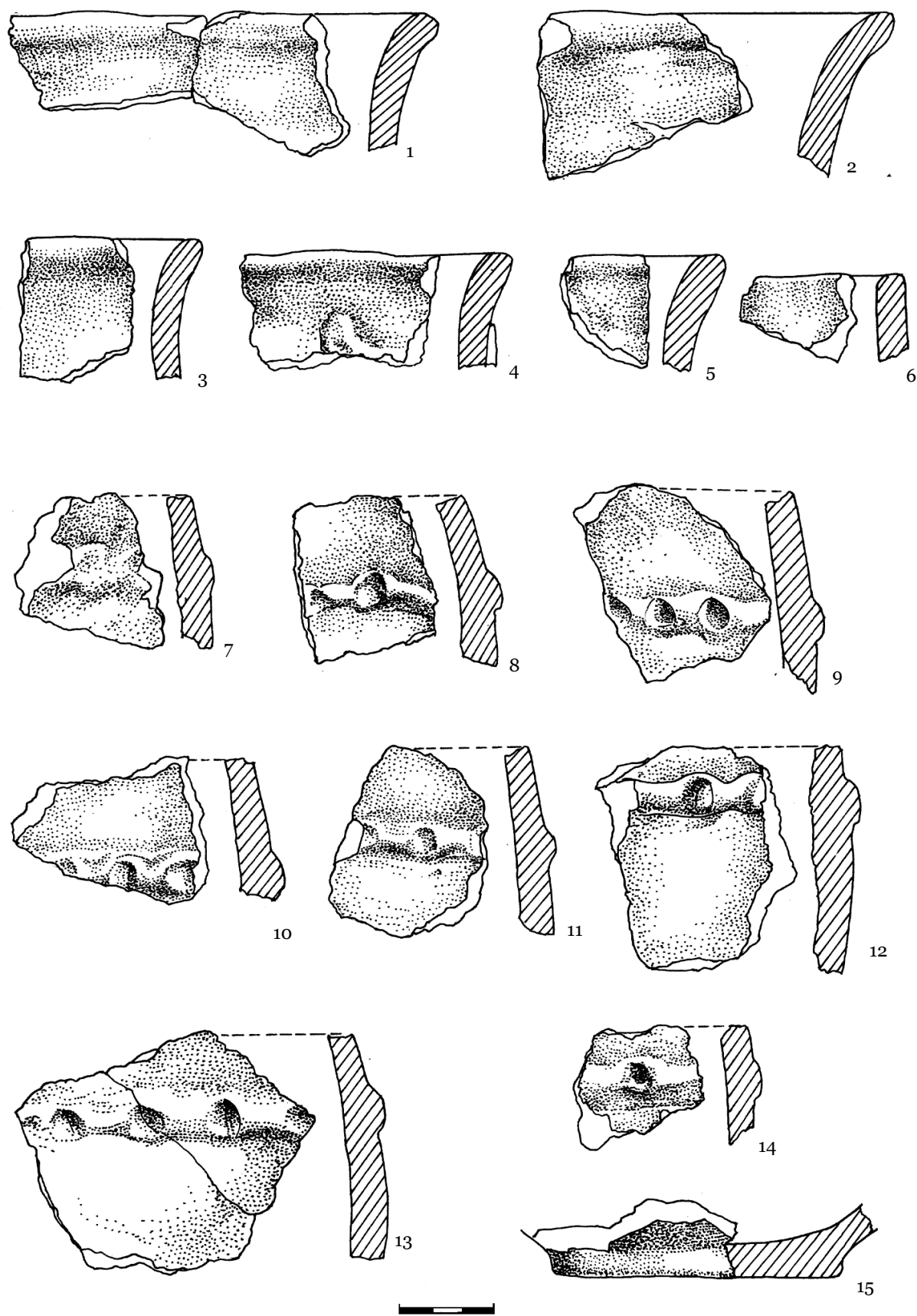

Fig. 6. Saharna-Dealul Mănăstirii. Secțiunea 6. Complexul 32, Groapa 24. Inventarul arheologic.

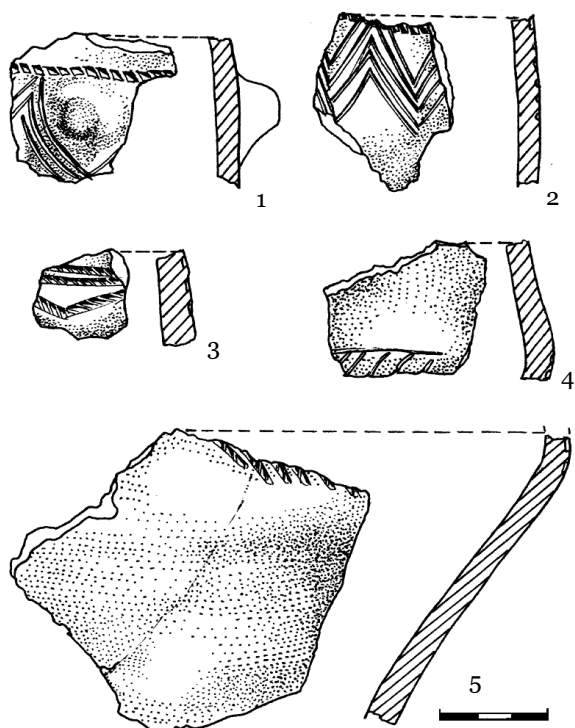

Fig. 7. Saharna-Dealul Mănăstirii. Secțiunea 6. Complexul 32, Groapa 24. Inventarul arheologic.

71-81; Topoleanu, Jugănaru 1995, 203-230; Ailincăi, Topoleanu 2003, 45-50; Irimia 2003, 256; Ailincăi et al. 2007, 52); **13** - Revarsarea-„Cotu Tichilești” (Baumann 1995, 231, fig. 23; Irimia 2003, 257-258; Ailincăi et al. 2007, 52); **14** - Satu Nou-„Valea lui Voicu” (Gr. 43-44, 46) (Irimia, Conovici 1993, 52-65, 89-97, fig. 10/8-9; Irimia 2003, 258-259; Ailincăi et al. 2007, 52); **15** - Brăilița (Hartuche 2002, 143, fig. 109/1-2; Ailincăi et al. 2007, 52); **16** - Bucu (Ailincăi et al. 2007, 52); **17** - Jijila-„Cetățuie” (Ailincăi et al. 2007, 52); **18** - Suceveni-„Stoborăni” (Dragomir 1996, 365-372, Ailincăi et al. 2007, 52); **19** - Enisala-„Palanca” (Ailincăi et al. 2007, 52);

Cultura Cozia-Saharna: **20** - Glinjeni II-La Șanț (Гольцева, Кашуба 1995, 12, 19; Кашуба 2000, 284; Kašuba 2008, 108); **21** - Saharna Mare (Кашуба 2000, 412, Kašuba 2008, 109); **22** - Saharna Mică (Кашуба 2000, 413, Kašuba 2008, 109);

Cultura Černyj Les: **23** - Tatărăuca Nouă XV (Ларина, Кашуба 2005, 220, 237; Kašuba 2008, 110); **24** - Neropotovo-Dubova (Крушельницька 1998, 143-147, рис. 89/2; Kašuba 2008, 110, fig. 6/2-5).

Analiza întregului material arheologic publicat, ce se referă la descoperirile funerare, permite stabilirea unor analogii semnificative și particularități pregnante vis-à-vis de „complexele cu schelet” din așezarea de la Saharna-Dealul Mănăstirii. Atestarea craniilor întregibile sau părți ale acestora în spațiul de locuit al comunităților din prima epocă a fierului sunt bine documentate la așezările: Saharna Mare (Кашуба 2000, 412, Kašuba 2008, 109), Saharna Mică (Кашуба 2000, 413, Kašuba 2008, 109), Glinjeni II-La Șanț (Гольцева, Кашуба 1995, 12, 19; Кашуба 2000, 284; Kašuba 2008, 108) din mediul culturii Cozia-Saharna cât și la Babadag (Ailincăi et al. 2007, 50). Este semnificativ faptul că în ambele cazuri la Saharna-Dealul Mănăstirii (fig. 1) și la Babadag nu s-a păstrat mandibula (Ailincăi et al. 2007, 50). În ceea ce privește datarea, contextul descoperirilor de la Saharna-Dealul Mănăstirii oferă un diapazon cronologic destul de larg, cuprins între sec. X-VIII a. Chr. (Niculiță, Niciu 2007; Niculiță, Niciu, Corobcean 2009). La Babadag, groapa nr. 3, care conținea patru crani a fost datată într-un diapazon cronologic mai îngust, sec. VIII-VII a. Chr. (Ailincăi et al. 2007, 50).

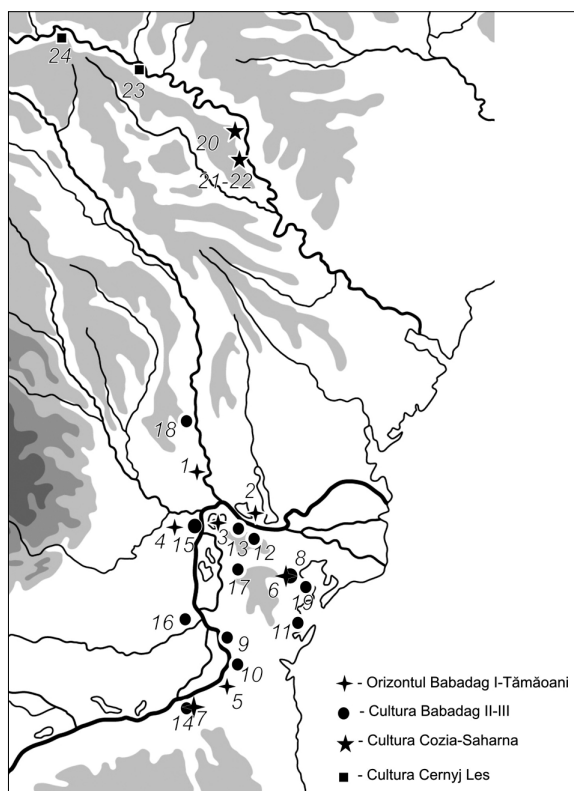

Fig. 8. Complexele funerare descoperite în așezările din Nord-Vestul Pontului Euxin.

Cu regret, nu se cunoaște nici contextul în care a fost descoperită nici documentarea arheologică a gropii cu schelet cercetate de către G.D. Smirnov la Saharna-Dealul Mănăstirii. Din informația păstrată se poate stabili lipsa inventarului arheologic în groapă, și depunerea defunctului pe partea dreaptă în poziție chirchită (Кашуба 2000, 284, 412-413; Kašuba 2008, 108).

În schimb, complexul similar (*Complexul 32, Groapa 24*), cercetat în vara anului 2010 la situl de la Saharna-Dealul Mănăstirii, oferă detalii interesante despre unele practici și ritualuri funerare care par să fie caracteristice culturii Cozia-Saharna din zona Nistrului Mijlociu.

Orientarea defunctului depus în groapă cu capul spre vest, sud-vest își găsește analogii doar la Orlovka-Cartal (C 46, Gr. 5), Siliștea-Conac (Niciu 2008, 59, fig. 128) și în special Neporotovo-Dubova (Крушельницька 1998, 143-147, рис. 89/2; Kašuba 2008, 110, fig. 6/2-5) din mediul culturii Černyj Les.

Prezența în groapa în formă de clopot la Saharna-Dealul Mănăstirii a depunerilor de cenușă și inventarului arheologic cu urme vădite de ardere secundară, are largi similitudini în gropile cu schelet atestate de la Jurilovca, Niculițel-Cornet, Babadag, Satu Nou (Ailincăi et al. 2007, 48; Niciu 2008, 58).

Utilizarea gropilor în formă de clopot pentru depunerea osemintelor umane din așezări este documentată la Jurilovca (Irimia 2003, 255-256), Niculițel-Cornet (Ailincăi, Topoleanu 2003; Irimia 2003, 256), Glinjeni II (M3) (Гольцева, Кашуба 1995, 12, 19; Кашуба 2000, 284; Niciu 2008, 59).

Amenajarea „patului” din fragmente ceramice, sesizată pe fundul gropii 24 de la Saharna-Dealul Mănăstirii (fig. 2/1; 3), reflectă probabil existența unui ritual specific, care însoțea defunctul în groapă. Un fapt similar este cunoscut în cultura Babadag după descoperirea de la Niculițel-Cornet (Jugănar, Topoleanu 1994, 204; Ailincăi et al. 2007, 47, 55).

Depistarea celor 12 gropi de la pari pe fundul gropii 24 de la Saharna-Dealul Mănăstirii, prezintă urmele unei construcții conice din pari de lemn, în forma a unei carcace-cupole de lemn, care acoperea complexul funerar (fig. 2/2), întărită la bază cu o gardină de lut, ornamentată cu decor incizat (fig. 4/1-2).

O situație foarte apropiată a fost documentată la Neporotovo-Dubova din aria culturii Černyj Les, care au fost considerate morminte în așezare cu elemente de construcții de lemn și piatră special amenajate (Крушельницька 1998, 143-147, рис. 89/2; Kašuba 2008, 110, fig. 6/2-5).

Sesizarea în centrul gropii 24 de la Saharna-Dealul Mănăstirii a petei de cenușă, și bucăți de la vatră de lut ars, cu amprente de nuiele, căzute pe defunct, demonstrează probabil arderea intenționată a carcacei ce acoperea complexul funerar, care în exterior era unsă cu lut. Astfel de urme de ardere și fragmente de lut ars au fost atestate și în interiorul unei gropi rituale cu schelet de la Babadag (Ailincăi et al. 2007, 48).

Analizat în ansamblu, *Complexul 32, Groapa 24* de la Saharna-Dealul Mănăstirii permite de a constata că el reflectă anumite practici rituale răspândite atât în regiunea Dunării de Jos (cultura Babadag, fazele I-III), cunoscute după multiplele complexe-gropi de schelete umane în așezări, cât și în zona Nistrului Superior (Neporotovo-Dubova), datate cu sec. X-VIII a. Chr.

Prezența complexelor-gropi funerare individuale sau colective în așezările din regiunea Dunării de Jos (Sîrbu, 1994, 84) (fig. 8), atribuite orizontului Babadag I - Tămăoani și culturii Babadag II-III, permite evidențierea în regiunea respectivă a unor *practici* sau *tradiții funerare* cu un specific regional, răspândite până în regiunea Nistrului de Mijloc. De remarcat că în zona Dobrogei nu se cunosc încă necropole ce pot fi atribuite descoperirilor de tip Babadag.

Amenajarea construcției-cupole de lemn deasupra complexului funerar din habitatul de la Saharna-Dealul Mănăstirii, care a fost ars special, poate fi explicată prin aspectul ritualic de „purificare prin foc” a celui „sacrificat” sau „dăruit Zeilor” (Kašuba 2008, 112), obicei răspândit la comunitățile umane de tip Cozia-Saharna de la începutul primei epoci a fierului în cursul mijlociu al râului Nistru.

Dat fiind faptul că complexul funerar a fost descoperit la marginea de est a așezării Saharna-Dealul Mănăstirii pe malul înalt și abrupt al culoarului de acces „Crac”, nu este exclus că acest defunct să fi fost „trimisul” locuitorilor la zeul suprem ca anumite doleanțe din partea lor. Pentru ca sufletul să ajungă la zeu el era aruncat în prăpastie. Dacă murea „solul”, era înmormântat conform tradiției într-o „cameră mortuară” special amenajată.

Bibliografie

- Ailincăi 2008a:** S.C. Ailincăi, The dead among the living in the Babadag settlement from Niculitel-Cornet (Tulcea County, Romania), *Funerary Practices in Central and Eastern Europe (10th c. BC - 3rd c. AD)*, Proceedings of the 10th International Colloquium of Funerary Archaeology Tulcea (Dobruja - Romania) 10th - 12th of October 2008 (Braila-Braşov 2008), 11-30.
- Ailincăi 2008b:** S.C. Ailincăi, The Place for the Dead in Early and Middle Iron Age Lower Danube Area, *Funerary Practices of the Bronze and Iron Ages in Central and South-Eastern Europe*, Proceedings of the 9th International Colloquium of Funerary Archaeology, Bistrița, Romania, May 9th-11th, 2008 (Cluj-Napoca 2008), 9-33.
- Ailincăi, Constantinescu 2008:** S. Ailincăi, M. Constantinescu, O groapă cu oseminte umane descoperită în așezarea culturii Babadag de la Enisala-Palanca. In: *Omăgiu lui Gavrilă Simion la a 80-a aniversare (Tulcea 2008)*, 121-131.
- Ailincăi et al. 2005-2006:** S.-C. Ailincăi, G. Jugănaru, A.-C. Țârlea, M. Vernescu, Early iron age complexes with human remains from the Babadag settlement, *Peuce*, s.n. III- IV, 2005-2006, 77-108.
- Ailincăi et al. 2007:** S.-C. Ailincăi, G. Jugănaru, A.-C. Țârlea, M. Vernescu, Complexe cu oseminte umane descoperite în așezarea din prima epocă a fierului de la Babadag. In: *Studia in honorem Florea Costea (Braşov 2007)*, 46-77.
- Ailincăi, Mirițoiu, Soficaru 2006:** S. Ailincăi, N. Mirițoiu, A. Soficaru, A pit with human remains attributed to the Babadag culture discovered in pre-colonial Level at Orgame. *Orgame/Argamum. Supplimenta 1 a la recherche d'une Colonie, Actes du Colloque International „40 ans de recherche archéologique à Orgamè/Argamum”*, Bucarest-Tulcea-Jurilovca, 3-5 octobrie 2005 (Bucarest 2006), 81-107.
- Ailincăi, Topoleanu 2003:** S. Ailincăi, F. Topoleanu, Noi complexe cu oseminte umane în așezarea de tip Babadag de la Niculițel-Cornet, *Peuce*, s.n. I (XIV), 2003, 45-50.
- Baumann 1995:** V.H. Baumann, Așezări rurale antice în zona Gurilor Dunării. *Contribuții arheologice la cunoașterea habitatului rural (sec. I-IV p. Chr.)*. Biblioteca Institutului de Cercetări Eco-Muzeale (Tulcea 1995).
- Dragomir 1996:** I.T. Dragomir, Mormântul colectiv hallstattian de la Suceveni, jud. Galați. *Danubius* 16, 1996, 365-372.
- Irimia 2003:** M. Irimia, Den Grabritus und die Grabrituale der Babadag-Kultur-Gemeinschaften betreffend. *Thracia* 15, 2003, 251-268.
- Irimia 1974:** M. Irimia, Cercetările arheologice de la Rasova-Malul Roșu. Raport preliminar (cu privire specială asupra hallstattului în Dobrogea). *Pontica* VII, 1974, 75-139.
- Irimia, Conovici 1993:** M. Irimia, N. Conovici, Descoperiri hallstattiene în zona davei getice de la Satu Nou (com. Oltina, jud. Constanța). *Pontica* XXVI, 1993, 51-115.
- Jugănaru 1997:** G. Jugănaru, Manifestări timpurii ale primei epoci ale fierului în Dobrogea (descoperirile de la Garvăn-Mlăjițul Florilor, jud. Tulcea). In: *Premier Age du Fer aux bouches du Danube et dans les Regions autour de la Mer Noir (Actes du Colloque International, Septembre 1993 Tulcea)* (Tulcea 1997), 103-110.
- Jugănaru 2005:** G. Jugănaru, *Cultura Babadag, I* (Tulcea 2005).
- Jugănaru, Topoleanu 1994:** G. Jugănaru, F. Topoleanu, Gropi funerare în așezarea hallstattiană de la Niculițel-Cornet (jud. Tulcea). *Istros* VII, 1994, 71-81.
- Kašuba 2008:** M. Kašuba, Despre depunerile de oseminte umane în așezările hallstattiene timpurii (sec. X-IX a. Chr.) cultura Saharna în regiunea Nistrului de Mijloc (spațiul nord-vest pontic). *Omăgiu lui Gavrilă Simion la a 80-a aniversare (Tulcea 2008)*, 106-120.
- László 1994:** A. László, Începuturile epocii fierului la est de Carpați (culturile Gáva-Holíhrady și Corlăteni-Chișinău pe teritoriul Moldovei) (București 1994).
- Levițki 1994:** O. Levițki, *Cultura Hallstattului canelat la răsărit de Carpați* (București 1994).
- Morintz, Jugănaru 1995:** S. Morintz, G. Jugănaru, Raport privind săpăturile arheologice în sectorul V al așezării hallstattiene de la Babadag (1991-1992). *Peuce* XI, 1995, 177-203.
- Niciu 2008:** A. Niciu, Interferențe cultural-cronologice în nord-vestul Pontului Euxin la finele mil. II - începutul mil. I a. Chr. (Chișinău 2008).
- Niculiță 2009:** I. Niculiță, Raport preliminar despre investigațiile arheologice la siturile din zona Saharna în anul 2008 (Chișinău 2009).
- Niculiță, Niciu 2007:** I. Niculiță, A. Niciu, Cercetările arheologice la situl Saharna-Dealul Mănăstirii. *Tyragetia*, s.n. 1, vol. I [XVI], 2007, 225-248.

- Niculiță, Niciu 2008:** I. Niculiță, A. Niciu, Habitatul din prima epocă a fierului de la Saharna-Țigla. Considerații preliminare. *Tyragetia*, s.n. 1, vol. II [XVII], 2008, 205-232.
- Niculiță, Niciu, Corobcean 2008:** I. Niculiță, A. Niciu, A. Corobcean, Cercetări arheologice la așezarea Saharna-„Dealul Mănăstirii” în anul 2008. In: Sesiunea Științifică a Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Rezumatele comunicărilor (Chișinău 2008), 23-24.
- Niculiță, Niciu, Corobcean 2009:** I. Niculiță, A. Niciu, A. Corobcean, Rezultatele investigațiilor arheologice la așezarea civilă Saharna-„Dealul Mănăstirii” (campania 2008). *Tyragetia*, s.n. 1, vol. III [XVIII], 2009, 193-225.
- Niculiță, Zanoci, Arnaut 2008:** I. Niculiță, A. Zanoci, T. Arnaut, Habitatul din mileniul I a. Chr. în regiunea Nistrului Mijlociu (siturile din zona Saharna) (Chișinău 2008).
- Petrescu-Dîmbovița 1953:** M. Petrescu-Dîmbovița, Cercetări arheologice în așezarea din prima epocă a fierului de la Tămăoani (raionul Galați). *SCIV* 3-4, 4, 1953, 765-779.
- Sîrbu 1994:** V. Sîrbu, Sacrificii umane și practici funerare insolite în arealul tracic în Hallstatt și La Tène. *Istros* VII, 1994, 83-120.
- Sîrbu, Pandrea 1994:** V. Sîrbu, S. Pandrea, Cercetările arheologice de la Siliștea, jud. Brăila, campaniile 1991-1993: a) așezarea Boian-Giulești; b) așezările din prima epocă a fierului. *Istros* VII, 1994, 31-62.
- Topoleanu, Jugănaru 1995:** F. Topoleanu, G. Jugănaru, Așezarea de tip Babadag de la Niculițel-„Cornet” (judetul Tulcea). Săpăturile de salvare efectuate în 1988. *Peuce* XI, 1995, 203-229.
- Vančugov et al. 1999:** V. Vančugov, V. Sîrbu, I. Niculiță, V. Bîrcă, Cercetările arheologice de salvare de la Orlovka-Cartal (Ukraina) – Campania 1998. Cercetări arheologice în aria nord-tracă III, 1999, 117-135.
- Гольцева, Кашуба 1995:** Н.В. Гольцева, М.Т. Кашуба, Глинжень II. Многослойный памятник Среднего Поднепровья (материалы раскопок 1978-1979 гг. и 1989-1990 гг.) (Тирасполь 1995).
- Кашуба 2000:** М.Т. Кашуба, Раннее железо в лесостепи между Днестром и Сиретом (культура Козия-Сахарна). *Stratum Plus* 3, 2000, 241-492.
- Крушельницька 1998:** Л. Крушельницька, Чорноліська культура Середнього Придністров'я (за матеріалами непоротівської групи пам'яток) (Львів 1998).
- Ларина, Кашуба 2005:** О.В. Ларина, М.Т. Кашуба, Позднейшие позднечернолесские материалы поселения Тэтэрэука Ноуэ XV в Среднем Поднепровье. *Revista Arheologică*, s.n. 1, vol. 1, 2005, 212-239.
- Смирнов 1949:** Г.Д. Смирнов, Скифское городище и селище «Большая Сахарна», *КСИИМК* XXVI, 1949, 93-69.

Funerary practices in the Early Iron Age site of Saharna-Dealul Mănăstirii

Abstract

In the course of archaeological investigations in the open settlement of the Saharna-Dealul Mănăstirii there were found several archaeological complexes of burial nature. One of these complexes representing a pit with bones (Complex 32, Pit 24) was investigated in 2010. At the bottom of the pear-shaped pit there was found a human skeleton, laid on its right side, his head oriented to the west / southwest, the legs bent at the right angle to the center of the pit. At the bottom there were also found 12 pillar pits, 8 along the outer perimeter and 4 in the center, which presumably were the basis of a wooden cone-shaped dome frame, erected over the dead.

Analysis of this complex allows us to suggest that the type of items discovered on the settlement reflects some funeral rites dating back to the 10th - 8th centuries BC and widespread both in the Lower Danube (Babadag culture, phase I-III), in most cases (fig. 8), and in the Upper Dniester Area (Neprotovo-Dubova).

List of illustrations:

- Fig. 1. Saharna-Dealul Mănăstirii. Excavation 4. The skull found *in situ*.
- Fig. 2. Saharna-Dealul Mănăstirii. Excavation 6. Complex 32, pit 24.
- Fig. 3. Saharna-Dealul Mănăstirii. Excavation 6. Complex 32, pit 24.
- Fig. 4. Saharna-Dealul Mănăstirii. Excavation 6. Complex 32, pit 24. Archaeological inventory.
- Fig. 5. Saharna-Dealul Mănăstirii. Excavation 6. Complex 32, pit 24. Archaeological inventory.
- Fig. 6. Saharna-Dealul Mănăstirii. Excavation a 6. Complex 32, pit 24. Archaeological inventory.
- Fig. 7. Saharna-Dealul Mănăstirii. Excavation 6. Complex 32, pit 24. Archaeological inventory.
- Fig. 8. Burial complexes discovered in the settlements of the North-Western Black Sea Area.

Погребальные обычаи на поселении раннего железного века Сахарна-Дялул Мэнэстирий

Резюме

В ходе археологических изысканий на открытом поселении Сахарна-Дялул Мэнэстирий были обнаружены несколько археологических комплексов, имеющих погребальный характер. Один из таких комплексов, в виде ямы с костяком (Комплекс 32, Яма 24), был исследован в 2010 году. На дне ямы грушевидной формы был обнаружен человеческий скелет, уложенный на правый бок, ориентированный головой на запад/юго-запад, ноги согнуты под прямым углом к центру ямы. На дне также были обнаружены 12 столбовых ям, 8 по внешнему периметру и 4 в центре, которые предположительно являлись основой деревянного каркаса-купола конической формы, воздвигнутого над усопшим.

Анализ данного комплекса позволяет предположить, что тип находок, обнаруженных на этом поселении, отображает некие погребальные обряды, датируемые X-VIII вв. до н. э. и распространенные как на Нижнем Дунае (культура Бабадаг, фаза I-III), в большинстве случаев (рис. 8), так и в Верхнем Поднестровье (Непоротово-Дубова).

Список иллюстраций:

- Рис. 1. Сахарна-Дялул Мэнэстирий. Раскоп 4. Череп, обнаруженный *in situ*.
Рис. 2. Сахарна-Дялул Мэнэстирий. Раскоп 6. Комплекс 32, яма 24.
Рис. 3. Сахарна-Дялул Мэнэстирий. Раскоп 6. Комплекс 32, яма 24.
Рис. 4. Сахарна-Дялул Мэнэстирий. Раскоп 6. Комплекс 32, яма 24. Археологический инвентарь.
Рис. 5. Сахарна-Дялул Мэнэстирий. Раскоп 6. Комплекс 32, яма 24. Археологический инвентарь.
Рис. 6. Сахарна-Дялул Мэнэстирий. Раскоп 6. Комплекс 32, яма 24. Археологический инвентарь.
Рис. 7. Сахарна-Дялул Мэнэстирий. Раскоп 6. Комплекс 32, яма 24. Археологический инвентарь.
Рис. 8. Погребальные комплексы, обнаруженные на поселениях Северо-Западного Причерноморья.

30.05.2011

Dr. hab. Ion Niculiță, Universitatea de Stat din Moldova, str. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova
Dr. Andrei Niciu, Universitatea de Stat din Moldova, str. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova,
e-mail: nicicandrei@gmail.com

